

діяльності, останній компонент охоплює лінгвістичні знання про організацію дискурсу на макрорівні (загальна схема побудови тексту у зв'язку з екстралінгвістичними особливостями) і мікрорівні (семантико-синтаксичні знання організації дискурсу) і екстралінгвістичні знання про види контекстів, ситуації та інші складові дискурсу.

Таким чином, ми дійшли **висновку**, що когнітивізм, зосереджуючи основну увагу на ментальних процесах, розкриває закономірності опанування мовленнєвою діяльністю як результатом обробки мовної і соціально зумовленої інформації, і, як наслідок, репрезентує матеріал для дослідження особливостей засвоєння мови у процесі навчання. Впорядкування внутрішньої структури і динаміки дискурсивної діяльності було запропоновано у вигляді лінгвокогнітивної моделі, яка, концентруючи в собі інформацію про когнітивний і соціальний аспекти дискурсотворення, а також характер і зміст дискурсивної компетенції, дозволила окреслити дидактичні можливості використання дискурсу в професійній підготовці майбутніх словесників на основі озброєння студентів не лише теоретичними знаннями з дискурсивної лінгвістики, а вміннями кваліфіковано діяти в різноманітних ситуаціях спілкування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арутюнова Н.Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – С. 137.
2. Дейк Т.А. ван Язык. Познание. Коммуникация. – М.: Прогресс, 1989. – 312с.
3. Кибрик А.А. Когнитивные исследования по дискурсу// Вопросы языкознания. – 1994. – № 5. – С. 126 – 139.
4. Красных В.В. “Свой” среди “чужих”: миф или реальность?. – М.: ИТДГК “Гнозис”, 2003. – 375с.
5. Кубрякова Е.С. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике// Дискурс, речь, речевая деятельность: функциональные и структурные аспекты: Сб. обзоров/ РАН ИНИОН. – М., 2000. – С. 7 – 25.
6. Кучерява О.А. Місце дискурсивних умінь у забезпеченні комунікативно-діяльнісного навчання рідної мови//Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Вип. 34. – Ч. 2. – Львів, 2004. – С. 461 – 465.
7. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. – М.: ИТДГК “Гнозис”, 2003. – 280с.
8. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику. – М.: Флинта: Наука, 2004. – 296с.
9. Руберт И.Б. Текст и дискурс: к определению понятий// Текст и дискурс. Проблемы экономического дискурса: Сб. науч. ст. – СПб.: Изд-во СПб ГУЭФ, 2001. – С. 23 – 38.
10. Седов К.Ф. Дискурс и личность: эволюция коммуникативной компетенции. – М.: Лабиринт, 2004. – 320с.
11. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации. – К.: Брама, 2004. – 336с.

УДК 378.14: 792

Лимаренко Л.І.

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ СИСТЕМИ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ПОТЕНЦІАЛ МОЖЛИВОСТЕЙ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Стаття присвячена проблемі підготовки майбутніх учителів художньої культури для системи середньої освіти.

Автор визначає декілька груп можливостей театрального мистецтва, що впливають на формування професійних якостей майбутнього вчителя художньої культури, доводить правильність введення циклу театральних дисциплін у навчально-виховний процес вищої школи, що дозволяє студентам засвоїти знання своєї рідної, унікальної мови культури,

розвиває вміння інтерпретувати зміст витворів мистецтва шляхом розкриття сутності художніх образів.

Проекція навчально-виховних можливостей театрального мистецтва на структурні компоненти педагогічної майстерності вчителя виявляє величезний потенціал формування педагогічної майстерності майбутніх учителів художньої культури.

The article is devoted to the problem of preparing Pedagogical skills of the art culture teachers with the system of the high education.

The author defines several groups of possibilities of Art Culture, which influence on forming Pedagogical skills of the art culture teachers, and also proves the right usage of Pedagogical skills of the art culture teachers with the system of the Theatre subjects, which had been introduced into the educational and studying process of higher schools, it helps students to master knowledge of unique language of art, the habits of the interpretation of various literature works through showing the main art examples.

The project of studying – training possibilities of Art for the component structures of pedagogical skillfulness revealed the great possibility for formation of the pedagogical skills of Art Culture teachers.

Як засіб розвитку та формування творчих здібностей, професійних якостей майбутнього вчителя у сучасному навчально-виховному процесі важливу роль відіграє мистецтво.

На факультеті культури та мистецтв накопичено певний досвід підготовки вчителів художньої культури мистецтвом, а саме, театральними дисциплінами.

Метою даної статті є виявлення потенціалу можливостей театрального мистецтва у підготовці майбутніх учителів художньої культури для системи середньої освіти.

Виходячи з сутності театральних функцій, специфіки театру, результатів анкетування, спробуємо визначити впливові можливості театрального мистецтва на формування педагогічної майстерності студентів мистецьких і педагогічних спеціальностей, які умовно поєднаємо у декілька блоків. Отже, театральне мистецтво впливає на:

1. Розвиток психологічних якостей особистості, а саме:

- розвиває пам'ять, уяву, фантазію;
- формує асоціативно-образне мислення;
- збагачує художнє начало в людині;
- створює здатність до співпереживання, розуміння інших (емпатію), певний ступінь емоційного відгуку, оцінок на сприймання ситуацій, поглядів, вчинків сценічного образу;
- розширює світ почуттів людини, відточує їх, емоційно потрясає, в результаті чого відбувається внутрішнє очищення душі (катарсис);
- переводить людину від стану співпереживання до співтворчості;
- розвиває здатність відволікти людину від негараздів, нервових стресів і встановлювати душевну рівновагу.

2. Формування соціально-етичної спрямованості студентів:

- формує світоглядні орієнтири;
- виховує моральне, етичне ставлення до себе як особистості і до інших, допомагає досягнути, визначити своє місце в навколишньому світі;
- збагачує людину новими знаннями, життєвим досвідом;
- підвищує духовний потенціал особистості;
- сприяє формуванню ціннісної орієнтації людини, її думок, почуттів, напряду творчої діяльності, внутрішньому світу.

3. Створення естетичного і мистецтвознавчого досвіду:

- виховує в людині творчу активність художнього сприймання творів мистецтва;

- орієнтує особистість на оволодіння класичною спадщиною вітчизняної й світової драматургії;
- навчає читати, розуміти мову драматургії, а внаслідок і мистецтва театру;
- сприяє проникненню людини в образну природу кожного твору мистецтва;
- розвиває практичні навички аналізу художнього твору;
- вдосконалює і формує художні смаки;
- формує вміння бачити, розуміти й оцінювати прекрасне.

4. Професійно-педагогічну підготовку:

- виховує культуру спілкування та культуру зовнішності;
- розвиває і формує педагогічну техніку;
- прищеплює здатність народжувати в своїй свідомості художній образ і вміння його сприймати в інших творах мистецтва;
- вчить глибоко розуміти і творчо інтерпретувати в процесі репетиційних занять зміст авторського тексту, вдумливо аналізувати образи, характери дійових осіб, перевтілюватися в них;
- сприяє поповненню і збагаченню особистого життєвого досвіду через переживання чужого досвіду, не порушуючи власної індивідуальності;
- виховує відчуття простору, руху;
- формує вміння організовувати свою творчу професійну діяльність;
- сприяє виробленню вміння адекватно оцінювати свою власну творчу діяльність;
- допомагає засвоєнню скарбів національної та світової художньої культури.

Визначеними можливостями багатостороннього впливу театрального мистецтва, що сприяють розвитку, формуванню і вихованню цілого комплексу професійних якостей майбутніх учителів художньої культури, ми не претендуємо на вичерпаність потенціалу цього унікального, в силу своєї синтетичної природи виду мистецтва, який вступаючи в союз із іншими видами мистецтв, набуває все нових впливових можливостей на особистість.

Безперечно, що **кожен учитель – особистість**, у роботі якого дуже важливі професіоналізм, світогляд, моральність, вміння організовувати діяльність дітей, спонукати їх до творчості, самовдосконалення, самовиховання, тобто оволодіння педагогічною майстерністю, яку можна ефективно формувати, використовуючи можливості театрального мистецтва.

Досвід вітчизняної та зарубіжної педагогіки має достатню кількість прикладів взаємодії педагогіки та театру. Зробивши історичний аналіз використання можливостей театру у навчанні й вихованні, ми дійшли висновку, що театральне мистецтво, має неперевершену, перевірену часом і досвідом багатьох поколінь здатність впливати на формування особистості. Здавна в навчально-виховному процесі школярів, студентів, переслідуючи педагогічні цілі, використовували мистецтво театру, як складену і відпрацьовану систему “відтворення життя на сцені” [3: 36].

У підготовці майбутніх учителів до професійної діяльності елементи театрального мистецтва використовували науковці: О.М.Головенко і І.А.Зязюн (розглядали теорію “методу фізичних дій” системи К.С.Станіславського як метод розвитку таланту педагога) [4: 13]; прихильник театрального мистецтва В.Ц.Абрамян (запропонував свою методіку підвищення творчого потенціалу, рівня педагогічної майстерності майбутнього вчителя [1]); Ксенофонтowa Н.Г. (проаналізувала питання і проблему співвідношення акторської та вчительської діяльності) [10]; Миропольська Н.Є. (досліджено теоретико-методичні основи формування художньої культури учнів засобами мистецтва слова [12]); Соломаха С.О. (відводить особливе місце в навчально-виховному процесі шкільному театру, який володіє унікальними можливостями впливу на розвиток людини, з метою вдосконалення процесу впровадження театрального мистецтва в систему педагогічної освіти, аналізує позитивний досвід використання театральних ігрових методів у сучасній педагогіці зарубіжних країн, розглядає специфіку театральної педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових

класів) [16]; Швидка С.О. (здійснює глибокий порівняльний аналіз природи акторського та режисерського мистецтва з педагогічним, визначає ряд спільних психолого-педагогічних ознак у театральній і педагогічній дії [19: 45–66]; Короткова Р.І. [8], Кретова О.І. [9], Капська А.Й. (розглядають формування техніки мовлення вчителя засобами театральної педагогіки) [7]; Переуhenко Г.І. (проаналізовано витоки театральної педагогіки та її застосування в навчальних закладах України, Росії [15]); Зайцева І.Є. (теоретично обґрунтовує і експериментально перевіряє комплексну методичку розвитку естетичної культури майбутніх учителів засобами театального мистецтва [6].

Корисним є великий досвід підготовки майбутніх учителів засобами театального мистецтва в педагогіці країн Європи та Америки: Болгарії, Великобританії, Канаді, США, Польщі, Словачії, Угорщині, Франції, Чехії [20; 21; 22; 23; 24; 25; 26]. Наприклад, у Великобританії, в університетах Глазго, Райхемптона приділяється серйозна увага спеціальній підготовці викладачів до керівництва шкільною театальною діяльністю, для цього використовують такі курси як: “Драма і ораторське мистецтво”, “Мовна пантоміма”, “Режисерська сценічна постановка”. У Райхемптонському університеті введено курс вивчення драми в практичному втіленні театралізованих видовищ, вистав [26].

Ідеї театральної педагогіки знаходять широке використання в системі освіти Франції. Французький досвід театральної шкільної діяльності передбачає дуже широкий спектр форм, методів роботи з дітьми. У зв'язку з цим виникла нова професія – “шкільний аніматор”, це поняття має на увазі роботу театального спеціаліста (актора, режисера) чи педагога, який отримує відповідну підготовку, в результаті якої, він систематично проводить із дітьми уроки театального виховання, використовуючи елементи театру [2: 64].

У Колумбійському університеті (США) до спеціальної підготовки вчителів включають курс хореографії, образотворчого мистецтва, музики, драми [23]. Особливість цих курсів – інтеграція творчої діяльності з вивчення історії та теорії мистецтва. За результатами такої підготовки, майбутні педагоги, як свідчить М.Грін, показали (порівняно з учителями, які не навчались за такими програмами) вищий рівень комунікативних умінь, грамотно використовували основні мистецтвознавчі категорії у процесі викладання інших дисциплін, вміло створювали сприятливу атмосферу, знаходили можливості використання театального, музичного, хореографічного, образотворчого мистецтва в школі [11: 20].

Досвід підготовки педагогічних кадрів до естетичного виховання в англomовних країнах (Великобританії, Канаді, США) у поєднанні педагогіки та видів мистецтва (зокрема театального) висвітлено в монографії М.П.Лещенко [11].

Отже, з наведених вище вітчизняних і зарубіжних прикладів, можна дійти висновку щодо важливості залучення театального мистецтва до формування педагогічної майстерності вчителя, а також необхідності озброєння студентів педагогічних вузів надбаннями театальної школи.

Вищезазначене, дає підґрунтя для виявлення шляхів формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя художньої культури засобами театру.

Проекція навчально-виховних можливостей театального мистецтва на структурні компоненти педагогічної майстерності вчителя, визначені академіком І.А.Зязюном, виявляє потужний потенціал формування педагогічної майстерності майбутніх учителів художньої культури.

При **формуванні гуманістичної спрямованості вчителя** театральне мистецтво: розвиває і формує ідеали, інтереси, ціннісні орієнтації, професійну ідеологію педагога; допомагає його самоутвердженню, вибору засобів педагогічного впливу на школярів; спрямовує на особистість іншої людини, на розвиток школяра, на утвердження словом і працею найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки й стосунків.

Можливості театального мистецтва застосовуються і при **формуванні професійної компетентності вчителя**. На широкі можливості використання акторської творчості в якості об'єкту дослідження вищої діяльності (поведінки) людини вказував ще І.П.Павлов [5: 5].

Організуючи боротьбу сценічних персонажів, учитель моделює, відтворює взаємодію людей у повсякденному житті, що на сцені стає інструментом осягнення законів взаємодії між людьми, завдяки чому вчитель отримує психолого-педагогічні, спеціальні, методичні знання для успішного розв'язання педагогічних задач, аналізу педагогічних ситуацій, для вибору засобів взаємодії. Елементи театрального мистецтва розвивають у вчителя вміння синтезувати матеріал, знаходити йому забарвлення, що допомагає учням проникнути у світ своїх почуттів, думок, розвинути творчий потенціал. Саме театр синтезує в собі різні галузі специфічних мистецьких знань, що є основою художньої культури. Ознайомлення студентів із драматургією та жанровою різноманітністю театральних форм закладає й зміцнює знання, відчуття історичної епохи, в яку виникли ті чи інші театральні жанри. Так, у практиці вивчення мистецтва театру реалізуються принципи культуропровідності, історичної послідовності, наступності і поетапності, що сприяє засвоєнню різних пластів художньої культури.

Театральне мистецтво впливає і на розвиток **здібностей до педагогічної діяльності**, розвиває: комунікативність; професійну проникливість, пильність, педагогічну інтуїцію, здатність сприймати і розуміти іншу людину; здатність володіти собою, здійснювати самоконтроль, саморегуляцію за будь якої емоційної ситуації; здатність активно впливати на іншу особистість; здатність прогнозувати розвиток особистості, орієнтувати її на позитивні перетворення; креативні здібності – здатність до творчості, спроможність до використання нетрадиційних методів і прийомів для ефективного розв'язання педагогічних завдань.

Більш за все, з нашої точки зору, можливості театрального мистецтва можна використовувати при формуванні четвертого елементу педагогічної майстерності – **педагогічної техніки** – сукупності навичок і прийомів, що їх застосовують у якійсь справі (техніка живопису, техніка танцю тощо) [18: 234].

Театральне мистецтво має великий творчий потенціал щодо формування педагогічної внутрішньої техніки і зовнішньої через вміння використовувати власний психофізичний апарат як інструмент виховного впливу. Мистецтво театру сприяє ефективному оволодінню комплексом прийомів, формує професійні вміння, які допомагають глибше, яскравіше, талановитіше виявити себе і досягти успіхів у навчально-виховній роботі [14].

Звичайно, використання театрального мистецтва вищими педагогічними закладами у підготовці майбутніх учителів останніми роками набуло популярності, про що свідчить вітчизняна і зарубіжна практика. Закономірним є те, що психолого-педагогічна наука розробляє один із важливих аспектів професійної підготовки – використання театрального мистецтва, як засобу вдосконалення творчого потенціалу вчителя, його педагогічної майстерності.

Проте, формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя художньої культури, комплексно, циклом театральних дисциплін, поки-що не знайшло відображення в педагогічних дослідженнях. Скориставшись синтезом знань, методів, прийомів, тренінгів, вправ театральних дисциплін, що відточують систему професійних умінь, можна створити спеціальну організаційно-методичну систему формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя художньої культури.

Отже, безумовно, театральне мистецтво має величезний потенціал можливостей у формуванні педагогічної майстерності майбутніх учителів художньої культури, які в своїй подальшій педагогічній діяльності також будуть використовувати методи та прийоми театрального мистецтва, для того щоб розгорнути перед учнями широке полотно поступового розвитку мистецтв у їх тісних ідейних і художніх взаємозв'язках, тобто розкрити діалектику художньої культури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абрамян В.Ц. Театральная педагогика. – К.: Лібра, 1996. – 224 с.
2. Арбузов К.А. Театральные уроки в современной французской школе // Режиссер приходит в школу. – М., 1991. – С. 52–66.
3. Гачев Г.Д. Жизнь художественного сознания. – М.: Искусство, 1972. – 200 с.

4. Головенко О.М. Система Станиславского в процессе формирования педагогической техники будущего учителя: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / МГПУ. – М., 1991. – 197 с.
5. Ершов П.М. Искусство толкования. В 2-х ч. Режиссура как практическая психология. – Дубна: Изд. центр “Феникс”, 1997. – Ч.1. – 352 с.
6. Зайцева І.Є. Розвиток естетичної культури майбутніх учителів засобами театрального мистецтва: Дис. ... канд. пед. наук.: 13.00.04. – К., 2001. – 217 с.
7. Капська. А.Й. Педагогіка живого слова: Навч.-метод. посіб. – К.: ІЗМН, 1997. – 140 с.
8. Короткова Р.І. Формування у студентів педвузу техніки мовлення як компоненту професійної майстерності: Автореф. дис. ... канд. пед. наук.: 13.00.01 / Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 1998. – 16 с.
9. Кретьова О.І. Формування культури професійного мовлення майбутніх учителів на основі системного підходу: Автореф. дис... канд. пед. наук.: 13.0004 / Черкаський держ. ун-т ім. Б.Хмельницького. – Кіровоград, 1998. – 20 с.
10. Ксенофонтова Н.Г. Элементы театральной педагогики в обучении студентов: Дис. ... канд. пед. наук.: 13.00.01. – Л., 1979. – 197 с.
11. Лещенко М.П. Зарубіжні технології підготовки учителів до естетичного виховання: Монографія. – 2-е вид., доп. – К., 1996. – 192 с.
12. Миропольська Н.Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня: теорія і практика: Монографія. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – 204 с.
13. Основы педагогического мастерства: Учеб. пособ. для пед. спец. высш. учеб. заведений / И.А.Зязюн, И.Ф.Кривонос, Н.Н.Тарасевич и др.; Под ред. И.А.Зязюна. – М.: Просвещение, 1989. – 302 с.
14. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.А.Зязюна. – К.: Вища шк., 1997. – 349 с.
15. Переухенко Г.І. Традиції і практика впливу театральної педагогіки на підготовку майбутніх учителів: Дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01 / Київський університет ім. Тараса Шевченка. – К., 1993. – 166 с.
16. Соломаха С.О. Подготовка будущего учителя начальных классов к руководству театральной деятельностью младших школьников: Дис... канд. пед. наук.: 13.00.04. – К., 1995. – 228 с.
17. Станіславський К.С. Работа актора над собою: В 2-х частинях. – К.: Мистецтво, 1953. – 671 с.
18. Тимошенко С.П. Техніка // Укр. рад. енциклопедія. – К.: Гол. ред. укр. рад. енцикл. – 1984. – Т.11. – 606 с.
19. Швидка С.О. Формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя засобами театрального мистецтва: Дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04 / Черкаський держ. ун-т ім. Б.Хмельницького. – К., 1996. – 177 с.
20. Allen I. Drama in schools, Heinemann, 1972. – 52 p.
21. Bolton G. Towards a Theory of Drama in Education, – Longman, 1979. – 112 p.
22. Callahan I.F., Clark L.H. Teaching in the Middle and Secondary Schools. Planning for Company, 1988. – 524 p.
23. Greene M. Art Worlds in School // The Symbolic Order / Ed. P. Abbs. – London < 1989. – Н. 89–103.
24. Thames Polytechnics. London High School of Speech and Drama. B. Ed. Definitive Course. Book: – L.: High School of Speech and Drama, 1989. – 250 p.
25. The arts in schools. Calouste Guldenhian Foundation, 1982. – 82 p.
26. Undergraduate Prospectus // Rochampton institute, London, 1992. – 127p.